

DORADZTWO PEDAGOGICZNE NA UCZELNI WYŻSZEJ

ZAŁOŻENIA I PIERWSZE DOŚWIADCZENIA

Złożone warunki życia coraz częściej stawiają ludzi w sytuacjach ryzyka, zagubienia lub przegranej, co oznacza wzmożony długotrwały stres, huśtawkę silnych emocji, a nawet załamanie psychiczne i utratę zdrowia. Wtedy pomocna staje się rozmowa z drugim człowiekiem.

W związku z rzeczywistymi i przewidywanymi zmianami społecznymi, ekonomicznymi oraz kulturowymi zwiększa się wyraźnie zapotrzebowanie na doradztwo pedagogiczne na każdym szczeblu edukacji, także na uczelni wyższej.

W okresie wzmożonego zainteresowania sobą, kiedy większość studentów ma poczucie swojej wyjątkowości i niepowtarzalności, zarówno w pozytywnym, jak i negatywnym znaczeniu, poszukują oni odpowiedzi na takie metafizyczne pytania: kim jestem?, dlaczego jestem właśnie taki?, dokąd zmierzam? Pytania te mają różne tło, różny czas powstawania, ale przede wszystkim są uwikłane w różne, indywidualne losy. Nic też dziwnego, iż młodzież usilnie poszukuje potwierdzenia własnej tożsamości w określonych środowiskach społecznych, czasami wsparcia, a także działania zapobiegającego negatywnym często skutkom trudnych (dramatycznych) sytuacji i przeżyć.

Według statystyk Światowej Organizacji Zdrowia, od 24 do 26% populacji świata okresami cierpi na rozmaite zaburzenia zachowania, nasilające się w sytuacjach trudnych, związanych między innymi z pełnieniem nowych ról społecznych, z brakiem kontaktu z najbliższymi oraz koniecznością podejmowania decyzji, których konsekwencje bywają czasem niełatwe do określenia. Dla niektórych osób trudności mogą pojawić się wraz z funkcjonowaniem w nieznanej dla nich roli studenta.

Doradztwo pedagogiczne jako forma pomocy

Doradztwo jest profilaktyką rozumianą jako szczególnego typu działalność, która odbywa się w kontekście środowiskowym w trakcie realizacji procesu oddziaływania wychowawczego. To długotrwały proces, będący częścią działań edukacyjnych na każdym szczeblu nauczania. Na uczelni wyższej jest przeznaczone dla studentów studiów dziennych i zaocznych, dla tych, których kontakt z rzeczywistością nie jest nad-

miernie zaburzony, lecz emocje, przekonania, stereotypy spowodowały, iż okresowo pogubili się w kontakcie ze sobą i z rzeczywistością. Na szczególną uwagę i troskę zasługują studenci rozpoczynający studia, oraz ci, którzy przygotowują się do opuszczenia murów uczelni i podjęcia pierwszej samodzielnej pracy.

Doradztwo pedagogiczne opiera się na hipotezie, iż źródeł zaburzeń w zachowaniu studenta należy szukać w stresie przeżytym w przeszłości, i że uświadomienie sobie tego stresu pomaga osobie rozwiązać jej aktualny problem życiowy, uwolnić się od symptomów patologicznych i zintegrować osobowość.

Pomoc dotyczy więc problemów związanych z: funkcjonowaniem w roli studenta, niepokojem przedegzaminacyjnym, niepewnością własnej przydatności do określonego zawodu, samodzielnego funkcjonowania na wolnym rynku pracy, prezentowania swoich kwalifikacji przyszłemu pracodawcom, radzenia sobie w sytuacji zagrożenia bezrobociem, zdobywania dodatkowych kwalifikacji, sytuacją zdrowotną studenta (problemy z odżywianiem) lub jego rodziny, przemocą i zastraszeniem, niechcianą ciążą, pomocą rówieśniczą, stratą i dostosowaniem, specjalnymi potrzebami oraz różnego rodzaju uzależnieniami.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku podjęto w Polsce starania o właściwe ustanowienie doradcy zawodu w klasyfikacji zawodów, przygotowywanej przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, oraz o organizowanie form kształcenia przyszłych doradców i doskonalenie już pracujących. W 1991 roku, powstałe rok wcześniej, Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych Rzeczypospolitej Polskiej zostało wpisane w rejestr członków Euro-Orientation (Europäischer Verein für Schulische und berufliche Orientierung, Beratung und Information). Fakt ten jest niewątpliwie wyrazem rosnącego zrozumienia dla wagi roli zawodowego doradcy oraz zwiększającego się społecznego zapotrzebowania na tego rodzaju pomoc.

Doradztwo akademickie, określane mianem *tutoring* lub *advising*, w krajach takich jak Niemcy, Holandia, Finlandia, Grecja czy Dania posiada swoją długą tradycję. W większości krajów Unii Europejskiej możliwość korzystania z tej formy edukacji posiadają wszyscy studenci. Dzieje się to w dwojaki sposób. Część studentów korzysta ze specjalnych programów przygotowywanych przez grupy doradcze, a część uczestniczy w zajęciach w ramach swoich studiów, do których włączone są oddzielne przedmioty służące orientacji zawodowej. W sposób szczególnie rozbudowane jest doradztwo w Wielkiej Brytanii, gdzie tutor-opiekun służy swoją pomocą nie tylko w projektowaniu własnej drogi kształcenia i wyboru zawodu, lecz także pozostaje doradcą we wszelkich problemach życiowych studenta. Sytuacja taka jest spowodowana faktem, iż większość młodych ludzi kształci się poza miejscem swojego stałego zamieszkania. Również w Polsce wielu studentów, żeby zdobyć wykształcenie akademickie, musi opuścić rodzinne domy. Stres związany z adaptacją w nowym środowisku jest zatem nieuchronny, a właściwe poradzenie sobie z nim częstokroć wymaga specjalistycznego wsparcia.

Celem ogólnym doradztwa pedagogicznego jest optymalizacja funkcjonowania człowieka w kontaktach z innymi ludźmi, zapewnienie pełnej swobody ujawniania objawu (objawów) w znaczącym kontakcie osobowym (pedagogicznym) oraz pomoc w rozumieniu własnej osoby i wsparcie w egzystencjalnych trudnościach.

Z tego celu wynikają następujące cele szczegółowe:

Stwarzanie sytuacji sprzyjających zdobywaniu przez studenta wiedzy na temat:

- specyfiki procesu studiowania;
- wielości odmian własnego uczenia się i rozwoju;
- metodyki rozwiązywania trudności i problemów;
- specjalistycznej terapii psychologiczno-psychiatrycznej i pomocy socjalnej.

Umożliwienie studentom zdobycia umiejętności w zakresie:

- wyznaczania indywidualnych celów (intencji);
- rozpoznawania własnych preferencji w sposobach komunikowania i uczenia się;
- wykorzystywania wybranych metod uczenia się;
- rozwijania własnych kompetencji i samodzielności działania;
- radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Stymulowanie studenta do rozwijania w sobie:

- dociekliwości w poznawaniu własnych mocnych i słabych stron osobowości (budowanie adekwatnej samooceny);

- motywacji do uczenia się kreatywnego;
- odpowiedzialności za własne działania i rozwój.

Podstawowymi zadaniami doradców pedagogicznych na uczelniach wyższych są:

- 1) rozpoznanie potrzeb studentów (głównie I roku);
- 2) tworzenie bazy danych, dotyczących możliwości kształcenia i korzystania z pomocy innych specjalistycznych placówek;
- 3) stymulowanie do określenia przez studenta własnych mocnych stron w toku studiów, rozumiane jako pomoc w samopoznaniu i samoocenie;
- 4) wspieranie samopomocy studenckiej;
- 5) współpraca z instytucjami o podobnym profilu pracy i usług.

Zadania dodatkowe, których podjęcie uzależnione jest od możliwości kadrowych i dodatkowych środków finansowych, zostały określone jako:

- rozpoznawanie predyspozycji i umiejętności studentów na podstawie badań prowadzonych przez Laboratorium Politechniki Krakowskiej;
- stworzenie grupy superwizyjnej, której celem byłoby czuwanie nad przebiegiem procesu uczenia się studenta komunikacji w relacjach z uczniami i wychowankami. Jest to propozycja tworzenia grup spotkaniowych, w trakcie których studenci mieliby możliwość popracować nad problemami pojawiającymi się w związku z ich praktykami w szkołach i różnego rodzaju ośrodkach wychowawczych.

Doradztwo pedagogiczne może przybierać zarówno formę indywidualnej, jak i grupowej edukacji, uwrażliwienia, wspomagania w relacjach z innymi, wobec psychicznych, społecznych lub zdrowotnych trudności (nieszczęść).

Od studentów korzystających z pomocy doradcy pedagogicznego można oczekiwać:

- wzmocnienia procesów indywidualnego rozwoju;
- umiejętności wrastania w środowisko akademickie;
- wypracowania własnych strategii kształcenia się i doksztalcenia;
- sformułowania wizji własnej przyszłości;
- podjęcia pracy zawodowej zgodnej z własnymi możliwościami i oczekiwaniami.

Pierwsze doświadczenia doradców pedagogicznych

Doradztwo pedagogiczne w Instytucie Pedagogiki UJ rozpoczęło działalność 27 lutego 2002 roku. W okresie czterech miesięcy (II–VI 2002 r.) podstawowymi technikami interwencji były: poradnictwo indywidualne, udzielanie informacji i rozmowa. Rozmowa, dająca zrozumienie i społeczne wsparcie sprzyjające wzrostowi samoakceptacji i poprawie funkcjonowania studentów, była najczęstszą formą pomocy. W wyniku niektórych rozmów osoby poszukujące pomocy podjęły decyzję o konsultacji psychologicznej.

Kilka rozmów ukierunkowano na poszukiwanie przez studentów własnych ścieżek rozwoju osobowego, pokonywanie przeszkód znajdujących się na drodze ich rozwoju (irracjonalne obawy) oraz pobudzanie indywidualnych źródeł tego rozwoju. Wynikiem tych spotkań było podjęcie przez studentki udziału, na przykład, w programie *Starszy brat, starsza siostra* czy rozpoczęcie stażu w Ośrodku Terapii Gestalt.

Inną formę pomocy stanowiły konsultacje edukacyjne, dotyczące organizowania przez studenta własnego warsztatu pracy podczas przygotowywania pracy magisterskiej. Tego typu spotkania odbywały się przez miesiąc.

Niektóre osoby poszukiwały informacji o szkoleniach dających dodatkowe kwalifikacje i możliwościach dalszej nauki na studiach podyplomowych. Dlatego ważną formą udzielania pomocy było odszukanie potrzebnych informacji z „banku danych”. Komórka „banku danych” została stworzona specjalnie na potrzeby doradztwa pedagogicznego. Jest to komputerowy rejestr osób i placówek działających w obszarach: prawnym, psychologicznym, socjalnym, który obejmuje także dane Biura Karier UJ, pomocne studentom w podjęciu pracy zawodowej.

Istnieje wiele form udzielania pomocy. Przykładem może być sytuacja, w której student domagał się interwencji doradcy w sprawie dotyczącej niedostatecznych usług akademickiej służby zdrowia. Udzielona pomoc polegała w tym przypadku na rozpatrzeniu problemu, przedstawieniu go kierownictwu uczelnianej przychodni zdrowia i obronie interesów studenta.

Nasze pierwsze doświadczenia w roli doradców wyraźnie wykazują, że styl pracy musi być dostosowany do oczekiwań studentów, jeśli proces niesienia pomocy ma być skuteczny. Mamy świadomość, iż określone działania uznawane są za dobre jakościowo, czyli o wysokim standardzie jakości, jeżeli:

- dostosowane są do ustanowionych celów;
- spełniają określone standardy etyczne i zawodowe;
- odpowiadają na potrzeby i oczekiwania studentów.

Namysł nad działaniem w roli doradców pozwolił nam zidentyfikować różne strategie niesienia pomocy. Mieszczą się one w dwóch wyraźnie zarysowanych stylach udzielania pomocy. Są to: styl kierujący, instruktażowy, w którym doradca instruuje, prowadzi studenta do właściwych działań lub specjalistów i placówek, oraz styl wspierający, rozwijający osobę, w którym doradca zachęca studenta do wyzwalań emocji, dzielenia się doświadczeniami, samodzielnego określania i osiągania celów poprzez własne, przemyślane działania.

Doradztwo pedagogiczne powinno trwać tyle czasu, ile wymaga sytuacja studenta z szacunkiem dla jego dostępnego potencjału, potrzeb i predylekcji (szczegółnej skłonności).

Stephen Murgatroyd¹ pisze: „Udzielanie pomocy lub porad to szczególna forma związków międzyludzkich. Angażuje ona doradcę w aktywny proces poszukiwania zrozumienia, wymaga poszanowania osoby, której pragnie pomóc i autentyczności we wzajemnych z nią relacjach”.

Rozwijanie umiejętności w pomaganiu oznacza więc pracę nad ulepszaniem własnego funkcjonowania w tych właśnie obszarach.

W praktyce celowe wydaje się nam także tworzenie zespołów doradczych, gdzie różnorodność specjalistycznego przygotowania osób w nich uczestniczących pozwoli studentowi uzyskać pomoc w pełnym zakresie w jednym miejscu. Ponadto na uwagę zasługuje prowadzenie interwencji nieprofesjonalnej przez studentów, w rolach doradców-rówieśników czy opiekunów młodszych kolegów, zgodnie z przesłaniem czołowego amerykańskiego psychologa Carla Rogersa, że poradnictwo i pomoc nie są tylko aktywnością profesjonalistów, lecz sposobem bycia wobec innych.

Dobrze funkcjonujące doradztwo pedagogiczne, dysponujące szerokim wachlarzem świadczeń, może w znacznym stopniu przyczynić się do poprawy kondycji studentów dziennych i zaocznych, a także zapobiegać patologii życia wielu osób.

¹ S. Murgatroyd, *Poradnictwo i pomoc*, Poznań 2000, Wyd. Zysk i S-ka, s. 21.